

УДК 338.24

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/162-23>**Білах І. Б.**

здобувач,

Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая,**Bilakh Ivan**International Scientific and Technical University
named after Academician Yuri Bugay

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ВИДАВНИЧІЙ ГАЛУЗІ

Структурні, функціональні, економічні та соціальні перетворення, які розгорнулися у 2018–2020 роках, обумовлюють необхідність сучасного якісного підходу до теорії та практики формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі. Трансформаційні процеси в країні зажадали докорінної перебудови економічного мислення щодо економічної безпеки у національному макроекономічному середовищі, пошуку нестандартних, ефективних механізмів, моделей і засобів задоволення потреб споживачів видавничої галузі та виявлення стратегічних напрямів розвитку бізнес-середовища на ринку створення, виготовлення та розповсюдження видавничої продукції з урахуванням безпекової складової. Зазначені аспекти виокремлюють завдання для видавничої галузі та її суб'єктів господарювання – запровадження стратегічних перетворень в системі забезпечення економічної безпеки у внутрішньогалузевому середовищі, що сприятиме адаптивно-функціональному розвитку галузі.

Ключові слова: механізм, економічна безпека, видавнича галузь, трансформаційні умови, внутрішньогалузеве середовище.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE PROCESS OF FORMATION OF THE MECHANISM OF ECONOMIC SECURITY IN THE PUBLISHING INDUSTRY

The purpose of the article is to analyze the conceptual principles of the process of forming a mechanism of economic security in the publishing industry. Relevance of the topic is that the problematic issues of economic security in the publishing industry have determined the need to develop modern conceptual foundations for the process of forming a mechanism of economic security in the intra-industry environment, which will form theoretical and methodological support for effective economic protection of the national economy. In modern realities, there is a mismatch between scientific trends and reality on a number of issues related to economic security in the publishing industry and its businesses. The main negative reason for this is the lack of institutional regulation and intra-industry management of some basic aspects in the monitoring, diagnosis, analysis, evaluation and identification of a specific subject area of the publishing industry in the macroeconomic environment. The following general scientific and special methods and approaches were used to solve the goal defined in the article: morphological analysis – in clarifying the concept-categorical apparatus of the formation of the mechanism of economic security in the publishing industry; comparative analysis to use the comparison of processes, objects, phenomena, to identify the general and special, to study the causes of changes that have occurred, to identify trends in the formation of the mechanism of economic security in the publishing industry. The results are that economic security reflects the relationship and interdependence in the intra-industry environment, therefore, the process of forming the mechanism of economic security in the publishing industry should be characterized with varying degrees of abstraction, according to the principle of convergence from abstract to concrete. Based on the achievements of management theory, it seems appropriate to apply a comprehensive approach to the formation of the mechanism of economic security in the publishing industry in a transformational environment. In the national space, the publishing industry is focused on creating the results of operational activities with high benefit, which in future periods may adversely affect their economic security, so it is necessary to significantly change the principles, models, mechanisms and management tools that will ensure the functioning and development publishing industry, taking into account the innovation component.

Keywords: mechanism, economic security, publishing industry, transformation conditions, intra-industry environment.

JEL Classification: C12, C14, C18

Постановка проблеми. Проблемні питання економічної безпеки у видавничій галузі визначили необхідність розробки сучасних концептуальних основ процесу формування механізму економічної безпеки у внутрішньогалузевому середовищі, які сформулюють теоретичну та методичну підтримку ефективного економічного захисту галузевого сегменту національної економіки. У сучасних реаліях простежується невідповідність наукових тенденцій і реальності з цілого ряду питань, пов'язаних з економічною безпекою у видавничій галузі та її суб'єктів господарювання.

Основною негативною причиною цього є відсутність у інституційному регулюванні та внутрішньогалузевому управлінні деяких базових аспектів при моніторингу, діагностиці, аналізі, оцінюванні й ідентифікації конкретної предметної області функціонування суб'єктів видавничої галузі у макроекономічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади економічної безпеки досліджувала значна кількість науковців. Свій науковий внесок у розвиток теорії економічної безпеки, організації системи регу-

лювання й управління економічною безпекою, методів та засобів взаємодії з іншими складниками безпеки забезпечили: Л. Абалкін, О. Барановський, І. Бланк, Л. Біркен, І. Бінько, М. Білик, Т. Васильців, О. Головаченко, Е. Гудвін, В. Геєць, О. Грунін, К. Девіс, І. Заблудська, Т. Качалова, А. Козаченко, Т. Лоурі, А. Ляшенко, Б. Мізюк, В. Мунтіян, А. Петрушко, В. Пономарьов, Ю. Сафонов, В. Сенчагов, В. Шликов, Й. Шумпетер, В. Шуршин, Л. Шемаєва, О. Шнипка та ін.

Мета статті полягає в аналізі концептуальних принципів процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі.

Виклад основного матеріалу. Складовими концептуальної основи процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі є:

- стратегічна мета механізму економічної безпеки видавничої галузі та її суб'єктів господарювання;
- тактичні цілі механізму економічної безпеки у видавничій галузі та її господарюючих суб'єктів;
- завдання кількісного та якісного спрямування;
- оперативні дії регулювання й управління;
- базові принципи;
- відповідні режими;
- функції регулювання й управління;
- суб'єкти й об'єкти;
- інструментальна підтримка;
- фактори впливу;
- система контролю.

Процес формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі повинен враховувати цілісність та взаємозв'язок сегментних компонентів, а також властивості та функціонально-структурні характеристики суб'єктів та об'єктів видавничої галузі для усунення дисбалансу між стратегічною метою й отриманими результатами, які візуалізують економічну безпеку.

Саме тому, оптимальне формулювання стратегічної мети в межах моделювання механізму економічної безпеки видавничої галузі та її суб'єктів господарювання, що представлена, як підвищення економічної захищеності у внутрішньогалузевому середовищі та ефективного його функціонування під впливом ендогенних та екзогенних факторів, з урахуванням структурних перетворень на мікро-, мезо-, макrorівнях за умови використання внутрішньогалузевого ресурсного потенціалу й інноваційних технологій, є першочерговим кроком на шляху до стійкого соціально-економічного зростання у внутрішньогалузевому середовищі, що сприятиме економічній безпеці видавничої галузі та її суб'єктів господарювання.

Відмітимо, що досягнення поставленої стратегічної мети можливо за умови системної розробки тактичних цілей, завдань кількісного й якісного спрямування та оперативних дій регулювання й управління, що забезпечується при використанні суб'єктами даного механізму принципів економічної безпеки та забезпечуючих, регулюючих та адаптуючих функцій.

Концептуальна основа процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі представлена на рис. 1.

Основні фокуси стратегічної мети механізму економічної безпеки видавничої галузі та її суб'єктів господарювання:

- запобігання структурно-функціональним пасткам у внутрішньогалузевому середовищі;

- виведення з кризових ситуацій суб'єктів видавничої галузі;

- забезпечення економічної безпеки у внутрішньогалузевому середовищі;

- забезпечення стійкого розвитку видавничої галузі та її суб'єктів господарювання.

Предметом процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі визначається система внутрішньогалузевих заходів для здійснення регулюючої, підтримуючої, компенсаційної й управлінської діяльності, які спрямовані на цілеспрямований захист виробничо-господарських і соціально-економічних інтересів, створення належних умов розвитку, зростання й ефективного функціонування видавничої галузі та її суб'єктів.

У процесі формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі необхідно пам'ятати, що вона є складовою інформаційної, історико-культурної, філософської, духовної, соціально-економічної, політичної, психологічної спрямованості, що забезпечує збереження та розвиток національної ідентичності українського суспільства в умовах глобалізації.

Відмітимо, що внутрішній ринок видавничої галузі функціонує під впливом взаємодії споживчого попиту у національному середовищі й актуальних пропозицій суб'єктів, які створюють, виробляють та розповсюджують видавничу продукцію.

Погодимось, що у будь-якій галузі макроекономічного середовища невід'ємною частиною є господарські процеси, які забезпечують функціонування відповідних суб'єктів національної економіки. Господарські процеси мають певні умови й параметри, які у ринковому середовищі не є постійними, бо завжди перебувають під впливом багатьох чинників – інвестиційно-інноваційних, технічних або технологічних, соціально-економічних, політичних, глобальних тощо [1].

Таким чином, постійна присутність таких змінних чинників впливу у господарській діяльності суб'єктів видавничої галузі впливає на їх економічну безпеку.

Концептуальна основа процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі, на наш погляд, це цілеспрямована система обґрунтованих поглядів та явищ у досліджуваному середовищі. Тому, будь-яка концептуальна основа повинна спиратися на відповідну мету, завдання, принципи, інструменти, заходи, суб'єктів, об'єктів і результати.

Основна мета концептуальної основи процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі – це створення теоретико-методологічного підґрунтя для формування внутрішньогалузевої політики формування та функціонування системи регулювання й управління економічною безпекою у видавничій галузі в трансформаційних умовах і впливу негативних факторів міжнародного середовища.

Розгляд сутності такого складного явища як економічна безпека видавничої галузі зумовлює необхідність більш повного розкриття теоретичних положень, що утворюють основу методологічного підходу. Для цього необхідно дослідити базові принципи процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі, сукупність яких утворює фундамент для її дослідження, діагностики, оцінки й аналізу.

Принцип – це основне вихідне положення наукової системи, теорії, методології, ідеологічного напрямку

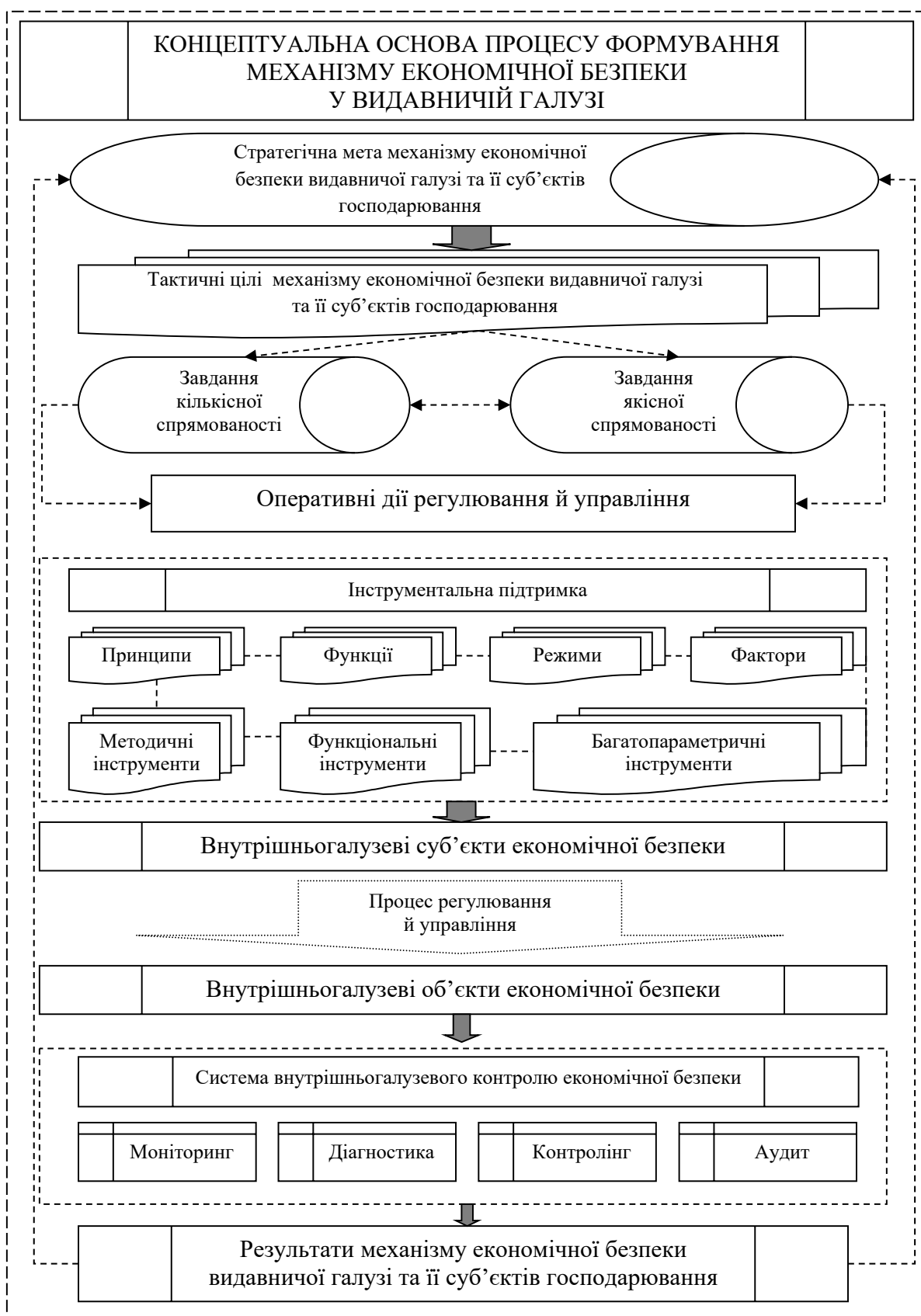

Рис. 1. Концептуальна основа процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі

та особливість, яка покладена в основу процесу створення відповідного результату.

Загальновідомо, що система забезпечення економічної безпеки залежить від принципів, які є її фундаментом і основою для впровадження та розвитку. Це обумовлює включення в систему забезпечення економічної безпеки принципу інтеграції з національною економічною безпекою. Реалізація вказаних принципів можлива за рахунок створення системи безпеки, основними функціями якої мають стати: виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз життєво важливим інтересам об'єктів безпеки; здійснення комплексу оперативних і довгострокових заходів щодо попередження і нейтралізації загроз; створення і підтримка в готовності сил і засобів забезпечення національної безпеки у повсякденних умовах або за надзвичайних ситуацій; здійснення системи заходів щодо нормального функціонування об'єктів безпеки на мезорівні, які постраждали в результаті виникнення надзвичайної ситуації; участь у заходах із забезпечення безпеки за межами держави згідно з міжнародними договорами і угодами, що укладені цією державою [3].

Побудова механізму економічної безпеки у видавничій галузі повинна здійснюватися на основі дотримання системних принципів, які є фундаментом формування даного механізму, а саме:

- системності;
- антропоцентризму;
- принцип біфуркації;
- варіативності;
- використання економічних методів у механізмі забезпечення економічної безпеки;
- випереджаючого регулювання й управління;
- демократичного централізму;
- дослідження історичного досвіду;
- збереження екосистеми та її відтворення;
- ідентичності;
- ієрархічності управління економічною безпекою;
- інволюції;
- інформатизації;
- каскадування;
- комплексності;
- наступності історичного розвитку;
- науковості;
- патерналізму;
- превентивності;
- просторової суті;
- ранжирування об'єктів економічної безпеки видавничої галузі;
- стійкості до впливу зовнішнього середовища.

Принцип системності – представляє собою цілісність заходів та інструментів для підвищення економічної безпеки у внутрішньогалузевому середовищі.

Принцип антропоцентризму полягає в розгляді в якості основної мети економічної безпеки у видавничій галузі задоволення потреб споживачів (індивіда) за допомогою випуску якісної видавничої продукції суб'єктами-споживачами засобів і предметів праці. Забезпечення захисту населення від внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, які погіршують їх якість життя, є базовою функцією державних інституцій, які реалізують державну економічну політику.

Принцип біфуркації – це врахування складних динамічних систем у внутрішньогалузевому серед-

овищі з множинними альтернативними траєкторіями розвитку суб'єктів видавничої галузі, які змінюють напрямок руху в точках біфуркації (розгалуження) та визначають поріг якісного перетворення об'єкта з урахуванням економічної безпеки.

Принцип варіативності у механізмі економічної безпеки видавничої галузі полягає у необхідності виявити всі можливі дії, які сприятимуть усуненню негативних впливів, що найбільш ефективно забезпечить економічну безпеку у галузі. Даний принцип слід трактувати як вибір оптимального рішення з числа варіантів, які представляються найбільш реальними й ефективними для внутрішньогалузевого середовища.

Принцип використання економічних методів у механізмі забезпечення економічної безпеки у видавничій галузі фокусується на узгодженості інтересів всіх суб'єктів внутрішньогалузевого середовища та споживачів.

Принцип випереджаючого регулювання й управління фокусується на спроможності системи регулювання й управління володіти такими властивостями: гнучкістю, здатністю до адаптації, та мобільністю.

Принцип демократичного централізму – це баланс між централізацією та децентралізацією регулюючого впливу на внутрішньогалузеве середовище з метою досягнення найбільш ефективної економічної безпеки у видавничій галузі та її суб'єктів господарювання.

Принцип дослідження історичного досвіду передбачає використання знань про економічну безпеку у видавничій галузі з урахуванням накопичених протягом історії розвитку національного середовища та галузі.

Принцип збереження екосистеми та її відтворення складається в раціональному використанні природних ресурсів у видавничій галузі країни.

Принцип ідентичності, згідно з яким, при проведенні внутрішньогалузевого моніторингу між досліджуванним об'єктом і системою спостереження за ним, повинна простежуватися відповідність. При цьому, важливим моментом цього процесу є не просто фіксація поточного стану економічної безпеки у видавничій галузі та її суб'єктів господарювання, а дослідження динаміки позитивних або негативних явищ в даній сфері.

Принцип ієрархічності управління економічною безпекою у видавничій галузі передбачає побудову системи відповідних інституцій, які регулюють процеси, що впливають на функціонування видавничої галузі, для якої буде характерно підпорядкування нижчестоящих вищим суб'єктам, при цьому необхідно зберегти свободу прийняття рішень в рамках наявних повноважень на всіх рівнях внутрішньогалузевого управління.

Принцип інволюції – це безперервне спрощення відносин у внутрішньогалузевому середовищі, мережевий структурізації та функціональних процедур регулювання й управління в процесі впровадження конкретної парадигми у видавничій галузі.

Принцип інформатизації діяльності суб'єктів економічної безпеки у видавничій галузі, який передбачає в умовах наростання невизначеності зовнішнього середовища використання баз даних та інформаційних засобів господарської діяльності для прийняття найбільш виважених рішень в сегменті забезпечення економічної безпеки у внутрішньогалузевому середовищі.

Принцип каскадування – це каскадування інституційної регуляції в управлінні за рівнями вертикальної ієрархії та виконуваних функцій горизонтальної мережі у внутрішньогалузевому середовищі.

Принцип комплексності полягає у необхідності застосування багатоаспектних спостережень, різнопланових категорій, сукупності базових елементів дослідження для найбільш точного та повного процесу діагностики і оцінки економічної безпеки у видавничій галузі.

Принцип наступності історичного розвитку полягає в здатності циклічного повторення певних явищ, які цілеспрямовано або побічно впливають на економічну безпеку внутрішньогалузевого середовища.

Принцип науковості передбачає використання сучасних наукових розробок і теоретичного обґрунтування прийнятих внутрішньогалузевих управлінських рішень в сегменті забезпечення економічної безпеки досліджуваного об'єкта.

Принцип патерналізму фокусується на обов'язку державних інституцій компенсувати понесені збитки та завдану шкоду суб'єктам видавничої галузі, які виникли в результаті проведення економічної політики в області досягнення економічної безпеки країни у цілому.

Принцип превентивності підкреслює значимість активних дій суб'єктів економічної безпеки у видавничій галузі по виявленню ендегенних та екзогенних джерел негативних впливів, своєчасної нейтралізації загроз його економічної безпеки, а в разі неможливості їх повного запобігання забезпечити мінімізацію негативних результатів від їх впливу.

Принцип просторової суті розкриває значення географічного та багаторівневого підходу до дослідження економічної безпеки у видавничій галузі. Виходячи з цього, необхідно розрізнити національну, локальну, зональну, регіональну і місцеву складову, визначаючи просторові координати даного явища.

Принцип ранжирування об'єктів економічної безпеки у видавничій галузі передбачає необхідність визначення їх важливості за наступними напрямками: масштабності, соціально-економічної значущості; ефективності та пріоритетності.

Принцип стійкості до впливів зовнішнього середовища ґрунтується на здатності механізму економічної безпеки у видавничій галузі адекватно реагувати на зовнішні негативні впливи, можливості своєчасної нейтралізації дестабілізуючих факторів і забезпечення планомірного розвитку або зростання у внутрішньогалузевому середовищі.

Необхідно також відмітити, що у механізмі економічної безпеки видавничій галузі виникає необхідність постійного реінжинірингу з урахуванням самоорганізації та централізації організаційних форм координації та регулювання у внутрішньогалузевому середовищі, що значно впливає на економічну безпеку.

У національному просторі, суб'єкти видавничої галузі орієнтовані на створення результатів операційної діяльності з високою доданою вартістю, що у майбутніх періодах може негативно вплинути на їх економічну безпеку, тому необхідно суттєво змінити принципи, моделі, механізми та інструменти управління, які забезпечать функціонування та розвиток видавничої галузі з урахуванням інноваційної складової.

Висновки. Таким чином, економічна безпека відображає взаємозв'язок і взаємозалежність у внутрішньогалузевому середовищі, тому, процес формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі треба характеризувати з різним ступенем абстракції, відповідно до принципу сходження від абстрактного до конкретного. Спираючись на досягнення теорії управління, нам представляється доцільним застосувати комплексний підхід до формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі в трансформаційних умовах.

Список використаних джерел:

1. Моршавка Ю.О. Забезпечення стратегії розвитку видавничої галузі національної економіки : дисерт. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03. Львів, 2019. 238 с.
2. Шуршин В.О. Принципи формування системи індикаторів і показників економічної безпеки України. *Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету*. Вип. 12, ч. 2. Кіровоград : КНТУ, 2007. С. 376–380.
3. Заблодська І.В. Доцільність дослідження проблем економічної безпеки. URL: www.kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/5/Zablodska.doc
4. Качала Т.М. Сутність економічної безпеки як основи сталого розвитку економічної системи. Сучасні перспективи розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання : Монографія / за ред. проф. Мігус І.П. Черкаси : ТОВ «Макалут». Черкаси, 2012. С. 27–39.
5. Ткачова Н.М. Механізми державного регулювання регіональної економічної безпеки : Монографія. Донецьк : ВІК, ДонГУУ, 2009. 284 с.
6. Шнипко О.С. Економічна безпека багаторівневих систем: регіональний аспект. Київ : Генеза, 2006. 288 с.

References:

1. Morshchavka Yu.O. (2019) Zabezpechennia stratehii rozvytku vydavnychoi haluzi natsionalnoi ekonomiky [Ensuring the development strategy of the publishing industry of the national economy]. Dissertation. Specialization 08.00.03. Lviv, 238 p.
2. Shurshyn V.O. (2007) Prynstypy formuvannia systemy indyikatoriv i pokaznykiv ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Principles of formation of the system of indicators and indicators of economic security of Ukraine]. *Collection of scientific works of Kirovograd National Technical University*, no. 12, part 2. Kirovograd: KNTU, pp. 376–380.
3. Zablodska I.V. Dotsilnist doslidzhennia problem ekonomichnoi bezpeky [The expediency of studying the problems of economic security]. Available at: www.kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/5/Zablodska.doc.
4. Kachala T.M. (2012) Sutnist ekonomichnoi bezpeky yak osnovy staloho rozvytku ekonomichnoi systemy. Suchasni perspektyvy rozvytku systemy ekonomichnoi bezpeky derzhavy ta subiektiv hospodariuvannia [The essence of economic security as a basis for

sustainable development of the economic system. Modern prospects for the development of the system of economic security of the state and economic entities]. Monograph, ed. prof. Migus I. P. Cherkasy: Makalut LLC, pp. 27–39.

5. Tkachova N.M. (2009) Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання rehionalnoi ekonomichnoi bezpeky [Mechanisms of state regulation of regional economic security]. Monograph. Donetsk: VIK, DonSUU. 284 p.

6. Shnyrko O.S. (2006) Ekonomichna bezpeka bahatorivnykh system: rehionalnyi aspekt [Economic security of multilevel systems: regional aspect]. Kyiv: Genesis, 288 p.